

Ж. Лапланш, Ж.-Б. Понталис - „Речник на психоанализата“

ACTING OUT (ПРЕМИНАВАНЕ КЪМ ДЕЙСТВИЕ)

Понятие, използвано в психоанализата за определяне на действия, най-често с импулсивен характер, които в една или друга степен влизат в разрез с обичайната мотивационна система на субекта и донякъде може да бъдат разграничени от обичайната му активност, често пъти приемайки авто- или хетероагресивна форма. За психоаналитика преминаването към acting out е знак за поява на изтласканото. Тогава, когато настъпва в хода на анализа (било то в рамките на сеанса или извън него), acting out следва да бъде разбран във взаимовръзката му с преноса – често пъти като опит последният радикално да бъде отречен.

Английският термин acting out бива възприет от френскоговорещите психоаналитици, което на първо място повдига проблеми от терминологично естество:

1) Доколкото to act out (субстантивна форма: acting out) е английски превод на това, което Фройд нарича *agirer*, въпросният термин наследява цялата нееднозначност на онова, което Фройд определя с него (виж: Преминаване към действие, привеждане в действие). Така например статията acting out в Общия речник на психологическите и психоаналитичните термини на Х. Б. Инглиш и А. С. Инглиш съдържа следната дефиниция: „Проява, в нова ситуация, на предумишлено поведение, съответстващо на по-стара ситуация, като в такъв случай първата символизира втората. Ср. „пренос“, което е форма на acting out“.

2) Горната дефиниция влиза в противоречие с по-общоприетата употреба на acting out, която разграничава или дори въвежда противопоставяне между територията на преноса и прибягването до acting out и вижда в последния опит за прекъсване на аналитичната връзка.

3) По повод на английския глагол to act out можем да направим редица коментари:

А). То act, употребено в преходна форма, е наситено със значения от областта на театъра: to act a play = да изиграя представление; to act a part = да изиграя роля, и т.н. Същото се отнася за транзитивния глагол to act out.

Б) Постпозицията out съдържа в себе си два нюанса: 1) екстериоризирам, показвам навън нещо, което по презумпция имам вътре в себе си, и 2) реализирам бързо, до достигане целта на действието (нюанс, който може да се открие в изрази като to carry out = довеждам докрай; to sell out = продавам цялата си стока, и т.н.).

В) Първоначалният, чисто пространствен, смисъл на постпозицията out води някои психоаналитици до погрешното възприемане на acting out като действие, реализирано извън аналитичния сеанс, и до противопоставянето му на acting in като нещо, настъпващо в рамките на сеанса. Ако искаме да отразим това разграничение, по-добре би било да говорим за acting out outside of psychoanalysis и за acting out inside of psychoanalysis или in the analytic situation.

4) Изглежда трудно да намерим такъв израз на френски, който да предаде всички горепосочени нюанси (това, което можем да предложим, е *agissement*, *actuation*). Терминът „преминаване към действие“ (*passage à l'acte*), който е най-трайно запазилото се съответствие,

носи, наред с другото, и този недостатък, че е навлязъл в употреба в психиатричната клиника, където обикновено бива запазен изключително за импулсивни действия с насилствен, агресивен или криминален характер (убийство, самоубийство, сексуално посегателство и т.н.), в които субектът преминава от една представа или тенденция към действие в собствения смисъл на думата. От друга страна, в клиничната си употреба той не съдържа препратка към преносната ситуация.

* * *

От дескриптивна гледна точка спектърът от действия, които обикновено биват класифицирани като acting out, е доста широк. Тук се включва онова, което психиатричната клиника нарича преминаване към действие (виж по-горе), но и много по-умерени форми: тогава, когато е налице определен импулсивен, зле обоснован дори за самия субект елемент, влизащ в противоречие с неговото обичайно поведение – даже и впоследствие въпросното действие да бъде рационализирано; за психоаналитика подобни черти характеризират завръщането на изтласканото. Можем също така да разглеждаме като acting out и определени злополуки, които спохождат субекта, макар и да му изглежда, че той самият не взема участие в тях. Такова едно разширяване на смисъла очевидно поставя проблема за очертаване границите на понятието acting out, чието значение е неясно и варира при различните автори в сравнение с други понятия, въведени от Фройд, особено погрешните действия и т.нар. „явления на повторението“ (α). Погрешното действие също представлява нещо единично и отделно, но поне що се отнася до неговите най-представителни форми, характерът му на компромис е очевиден. Обратно, във феномените на преживяно повторение (напр. принудата на съдбата) изтласканите съдържания се завръщат, за да пресъздадат – често пъти с изключителна точност – един сценарий, на който субектът не се разпознава като автор.

* * *

Една от заслугите на психоанализата е, че поставя във взаимовръзка появата на подобно импулсивно действие с динамиката на лечението и преноса. Това е един ясно очертан от Фройд път, който акцентира върху тенденцията на определени пациенти да привеждат в действие (agieren) извън анализата нагонни движения, които биват събудени от нея. Но доколкото, както знаем, Фройд описва дори и преноса върху личността на аналитика като разновидност на привеждане в действие, той не диференцира ясно, нито очертава периметъра на явленията на повторение в преноса спрямо тези в acting out. Изглежда, че той въвежда това разграничение предимно поради съображения от технически характер – доколкото субектът, „задействайки“ конфликти извън рамките на лечението, по-трудно би осъзнал техния повтарящ се характер и би могъл, извън всякакъв контрол и всякаква интерпретация от страна на аналитика, да задоволи до краен предел, до постигане на целта своите изтласкани нагони: „За нас е много нежелателно пациентът да привежда в действие [agiert] извън преноса, вместо да си припомня; идеалното за нашите цели поведение би било извън лечението той да се държи доколкото е възможно нормално и да проявява своите аномални реакции единствено и само в преноса“.

Една от задачите, пред които се изправя психоанализата, е да потърси основания за разграничаването между пренос и acting out на базата на други критерии освен чисто техническите или чисто пространствените (дали нещо се случва в аналитичния кабинет, или

извън него) – което само по себе си изисква да бъдат преосмислени концепциите за действие, актуализация и онова, с което се характеризират различните форми на комуникация.

Единствено след като бъдат изяснени в теоретичен план взаимовръзките между acting out и аналитичния пренос, бихме могли да се питаме дали така очертаните структури може да се екстраполират извън всякаква връзка с лечението, т.е. да зададем въпроса дали импулсивните действия от всекидневния живот може да бъдат обяснявани с отношения от преносен тип.

(α) Такова едно разграничение е необходимо, ако искаме да запазим специфичността

на понятието, за да не се размие то в една обобщена концепция, която се опира на повече или по-малко тясната връзка между всяко едно човешко начинание и несъзнаваните фантазии.

АВТОЕРОТИЗЪМ

нем.: Autoerotismus ■ фр.: auto-érotisme ■ англ.: auto-erotism ■ исп.: autoerotismo

■ итал.: autoerotismo ■ порт.: auto-erotismo

А) В по-широк смисъл – характеристика на определен тип сексуално поведение, при което субектът достига до задоволяване, прибегвайки единствено до собственото си тяло, без външен обект; в този смисъл говорим за мастурбацията като за автоеротично поведение.

Б) В по-тесен смисъл – характеристика на един тип преждевременно сексуално поведение в ранното детство, чрез което един частичен нагон, свързан с функционирането на определен орган или с възбуждането на определена ерогенна зона, намира своето задоволяване на място, т.е.:

1) Без прибегване към външен обект;

2) Без отношение към един цялостен образ на тялото, към първоначалната схема на Аза, характерна за нарцисизма.

Хавелок Елис е този, който въвежда термина „автоеротизъм“ (α) в един по-широк смисъл, близък до този, посочен в (А): „Под „автоеротизъм“ разбирам явления със спонтанна сексуална емоция, които се случват в отсъствието на всякакъв външен стимул, било то директен или индиректен“ (1а).

Все пак ще отбележим, че самият Хавелок Елис разграничава една „екстремна форма“ на автоеротизма – нарцисизма: „...тенденцията, присъща понякога на сексуалната емоция [...], да се разтваря, често пъти изцяло, в себевъзхищението...“ (1б).

В своите Три студии върху теорията на сексуалността (Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie, 1905) Фройд възприема това понятие най-вече за да дефинира раннодетската сексуалност. Той намира използваното от Х. Елис значение за твърде широко (2а) и дефинира автоеротизма според отношението на нагона към неговия обект: „...нагонът не е насочен към други лица; той се задоволява чрез собственото тяло“ (2б). Тази дефиниция се съгласува с разграничението, което Фройд прави между различните елементи на нагона: сила*, източник*, цел*, обект*. В

автоеротизма обектът на нагона „...изчезва в полза на органа, който е негов източник, и съвпада по правило с него“ (3а).

1) Теорията за автоеротизма е свързана с една от фундаменталните тези на Трите студии: случайност на обекта на сексуалния нагон. Да се покаже как в началото на сексуалния живот е възможно да се постигне задоволяване и без прибягване до обект, означава да се покаже, че не съществува никакъв предварително зададен път, който да води субекта към точно определен обект.

С това теорията не предполага съществуването на някакво примитивно „безобектно“ състояние. Актът на сукане, който Фройд превръща в първообраз на автоеротизма, е в действителност вторичен спрямо първоначалния етап, в който сексуалният нагон намира задоволяване чрез опиране* на себесъхранителния нагон (гледа), и то благодарение на един обект: майчината гърда (2в). Отделяйки се от гледа, оралният сексуален нагон губи своя обект и по този начин става автоеротичен. Следователно, ако казваме, че автоеротизмът няма обект, това по никакъв начин не означава, че той се появява преди всяко отношение с обект, нито че с достигането до него обектите изчезват напълно от стремежа към задоволяване, а само, че естественият начин на възприемане на обекта се оказва разцепен: сексуалният нагон се разделя с неексуалните функции (напр. храненето), на които се е опирал преди това и които са му подсказвали неговата цел и неговия обект.

Следователно автоеротизмът се поражда в момента – постоянно подновяван, без да се локализира в точно определен етап от развитието – в който сексуалността се отделя от естествения обект, бива предадена на фантазията и именно с това се създава като сексуалност.

2) От друга страна, още в първата му употреба от Фройд понятието за автоеротизъм съдържа в себе си една отправна система, различна от тази на отношението с обекта: отнасянето към едно състояние на организма, в което нагоните се задоволяват всеки за своя собствена сметка, без да е налице цялостна организация. След Три студии автоеротизмът винаги бива дефиниран като активност на различните „частични компоненти“; той следва да се разбира като сексуална възбуда, която се поражда и утолява на място, на нивото на всяка отделна ерогенна зона (органно удоволствие*). Несъмнено автоеротичната дейност най-често изисква контакт на ерогенната зона с друга част на тялото (смучене на палеца, мастурбация), но нейният идеален образец е този на устните, целуващи сами себе си (2г).

Въвеждането на понятието „нарцисизъм“* впоследствие хвърля светлина върху автоеротизма: това, което в нарцисизма става обект на нарцисистичното либидо, е Азът като единен образ на тялото, докато автоеротизмът се дефинира, напротив, като анархистичен стадий, предшестваш това сливане на частичните нагони в един общ обект: „Необходимо е да приемем, че една сравнима с Аза цялост не е налице у индивида от самото начало: Азът трябва да се развие. Автоеротичните нагони обаче съществуват изначално; следователно е необходимо към автоеротизма да се добави още нещо, едно ново психично действие, за да се оформи нарцисизмът“ (4).

В много от своите трудове Фройд ясно се придържа към тази идея: в преминаването от автоеротизма към нарцисизма „...до този момент изолираните сексуални нагони вече са обединени в едно цяло и същевременно са намерили обект“. Този обект е Азът (5а). По-късно

това разграничение отпада, особено в някои текстове, в които Фройд признава съществуването още от самото начало, дори и във вътреутробния живот, на едно състояние на „първичен нарцисизъм“. Така автоеротизмът вече бива дефиниран като „...сексуалната активност в нарцисистичния стадий на организация на либидото“ (б, 3б).

В заключение можем да видим, че смисълът, към който отправя терминът „автоеротизъм“, би могъл да се определи, донякъде последователно, чрез идеята за едно първично състояние на разпокъсаност на сексуалния нагон. Що се отнася до връзката с обекта, подобна разпокъсаност несъмнено предполага липса на цялостен обект (било то Аз или друг човек), но по никакъв начин не и отсъствие на един фантазен частичен обект.

Генетично понятие ли е автоеротизмът, можем ли да говорим за един автоеротичен стадий на либидото?

Мнението на Фройд по този въпрос се променя: през 1905 г. той е склонен да постави цялата раннодетска сексуалност под рубриката на автоеротизма, за да я противопостави на активността на възрастния, която предполага избор на обект. Впоследствие той смекчава това допускане, като изтъква: „[...] насочиха вниманието ми към един недостатък на изложеното по-горе, в което понятието разграничение между двете фази на автоеротизма и на обектната любов е описано за по-голяма яснота и като отделност във времето“ (2д).

Сигурно е, че Фройд не изоставя никога идеята за един генетичен преход от автоеротизъм към обектна любов и след като по-късно въвежда нарцисизма, той го вмъква в тази времева последователност (5б). Но последователността не бива да се разбира в твърде буквален смисъл, а освен това бива дублирана от едно структурно разграничение: автоеротизмът не е характерен само за една точно определена нагонова активност (орална, анална и т.н.), а може да се открие във всяка една от тези активности – както като ранна фаза, така и в по-късната еволюция като съставна част: органното удоволствие.

Тенденцията да се разглежда автоеротизмът като ясно обусловен във времето стадий е доведена до крайност от Абрахам, според когото автоеротичният стадий съвпада с един от стадията в организацията на либидото: ранния орален стадий* на сукането.

(α) Думата „автоеротизъм“ е използвана от Х. Елис за първи път в статия, публикувана през 1898: Auto-erotism: A psychological study, Alien. Neurol., 19, 260. Фройд я употребява за първи път в писмото си до Флийс от 09.12.1899.